

ARŞIV VE ARŞİVCİLİK BİLGİLERİ, Hazırlayan : İsmet Binark, Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanı, Yayımlayan : Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı, Yayın No : 3-Gn, No : 049, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1980, XXIV + 245 s.

ATILMA ÇETİN

1976 yılı Ekim ayında Sayın Ekrem Ceyhun'un Başbakanlık Müsteşarlığı zamanında, Başbakanlık Merkez Teşkilatı içinde kurulan Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığının 3 üncü kitabı olarak, yukarıda bibliyografik künyesi verilen eseri yayınlandı (1). Dairenin kuruluş amacı; Cumhuriyet döneminde teşekkül eden arşiv malzemesi ile, zamanla arşiv malzemesi haline gelecek olan arşivlik malzemenin arşivcilik teknik ve metodları çerçevesinde korunması, düzenlenmesi ve ilmi bir şekilde tasnif edilip istifadeye sunulmasıyla ilgili arşiv hizmetlerinin müstakilen ve merkezi bir şekilde yürütülmesi idi. Söz konusu Dairenin kuruluş çalışmaları, tasnif planı ve arşiv hizmetleri kurucusu Sayın İsmet Binark tarafından yapılmış ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kuruluncaya kadar, Başbakanlıkta çeşitli dairelerde Cumhuriyet dönemine ait bugüne kadar birikmiş arşiv malzemesinin tasnif çalışmalarına başlanmıştır (2). Bu itibarla, Cumhuriyet devrinde teşekkül eden devlet ev-

(*) **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı : 9, Aralık 1980'den iktibas edilmiştir.

- (1) Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığının ilk 2 yayını şunlardır :
Devlet Arşiv Sitesi, Yayımlayan : T. C. Başbakanlık, Ankara 1977, Başbakanlık Basımevi, XI s. 19 plân; **Arşiv ve Arşivcilik Bibliyografyası (Türkçe ve Yabancı Dillerde Yayınlanmış Kaynaklar)**, Hazırlayan : İsmet Binark, Yayımlayan : T. C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı, Yayın No : 2, Gn. No : 042 Başbakanlık Basımevi, Ankara 1979, 119 + 285 s.
- (2) Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı ve çalışmaları bk. : İsmet Binark, «Türk Devlet Arşivi ve Devlet Arşiv Sitesi», **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, XXVI, 2 (1977), s. 74 - 81; İsmet Binark, «Arşiv hakkında önbilgiler, ülkemizde arşiv çalışmaları, arşiv meselelerimiz ve çözüm teklifleri», **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, XXVII, 2 (1978), 69 - 87; **Arşiv ve Arşivcilik Bibliyografyası**, Hazırlayan : İsmet Binark, Ankara 1979, s. 21 - 31.

rakının gelecekte ne olacağı, nasıl muhafaza edileceği, nasıl kıymetlendirileceği hususundaki şüphe ve endişeleri giderecek ilk müsbet adımlar atılmıştır. Cumhuriyet devri evrakının kaderi güvenceye bağlanmıştır.

«Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri», Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanı Sayın İsmet Binark tarafından hazırlanmıştır. Cumhuriyet dönemi arşiv malzemesinin geleceği bakımından çok önemli olan Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığının çalışmalarını plânlayan ve çok süratle faydalı hizmetler vermesini sağlayan Binark, aynı zamanda ülkemizde arşiv ve arşivcilik konularında şimdiye kadar yapılmamış ve ilk örnekleri teşkil eden ilmi çalışmalar ortaya koymaktadır.

1979 yılında yayınladığı «Arşiv ve Arşivcilik Bibliyografyası (Türkçe ve Yabancı Dillerde Yayımlanmış Kaynaklar) ile Türk arşivciliğine, çok elzem ve faydalı bir büyük kaynak eser sunan Binark, şimdi «Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri» sayesinde yine aynı derecede kıymetli ve yararlı bir el kitabı armağan etmiştir. «Bir mesleğin vücüd bulmasında, gelişmesinde ve köklü bir an'ane kazanmasında, araştırmaların, mesleki yayınların, bilgi kaynaklarının büyük yeri ve önemi olduğuna» inanan Binark, kısa zamanda ortaya koyduğu eserleri ile arşivçiliğimiz bakımından bu görüşünü isbatlamakta ve güzel örnekler vermektedir.

Türkiye zengin arşivlere ve pek kıymetli arşiv malzemelerine sahip olmasına rağmen, arşivler ve arşivcilik üzerine yazılmış eserler ve makaleler pek cüz'idir. Bu yönden, yurdumuzda hâlâ ehemmiyeti ve bir ihtisas mesleği olduğu anlaşılamamış olan arşivciliğin, gereken ve arzu edilen seviyeye ulaşmamasındaki etkenlerin önemlilerinden birini, mesleki yayınların çok az oluşu teşkil etmektedir. Binark'ın bu iki kaynak eseri, pek zayıf ve kısır olan arşivcilik literatürümüze, konularında ilk örnekler olmakta ve yenilikler getirmektedir. Hazırlanmış şekli ve muhtevası bakımından büyük bir mükemmellik arzetmekte olan eserler, arşivcilik alanında modern ve ileri ülkelerde yayınlanan benzerlerinden nitelik ve nicelik yönlerinden farklı olmayıp, tam tersine aynı değerde ve üstünlüktedir. Bu durum, hazırlayanın arşivcilik konularında bilgi ve ihtisasının derecesine, yeteneğine bir delildir. Her iki eser birbirini bütünlemektedir. Eserler, gerçekten her türlü takdir ve tebciyle lâıyk olup, Binark'ın isminin daima şükranla anılmasına vesile olacaktır.

«Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri», zamanın Başbakanlık Müsteşarı Sayın Turgut Özal'ın yazdığı önsözle (s. III-IV) başlamaktadır. Giriş bölümünde (s. V-XII), bir ihtisas dalı olan arşivciliğin nazariyat, tatbikat ve çeşitli tekniklerine ait yayınlanmış Türkçe kaynakların çok az oluşu, bir ikiyi geçmediği ifade edilmektedir. Ülkemizde arşivci yetiştiren, arşivcilik eğitimi veren bir öğrenim kuruluşu bulunmayışı anlatılmakta ve arşivciliğe çok yakın olan kütüphanecilik alanında, Türkiye'de 1954 yılından itibaren kütüphaneci yetiştiren, yüksek öğrenim veren kürsülerin kurulduğundan söz edilmektedir. Ülkemiz yönünden artık büyük önem taşıyan yüksek seviyede arşivci yetiştirilmesi konusunun hayatiyeti vurgulanmaktadır. Arşivlerimizin önemi belirtildikten sonra, eserin hazırlanmasındaki amaçlar dile getirilmek-

tedir. Buna göre; arşiv personeli yetiştirilmesi gibi, memleketimizin devlet ve kültür hayatı yönünden çok önemli ve üniversite seviyesinde ele alınması gereken bu konuda yardımcı olabilmek düşüncesiyle, arşivciliğe ait ilk ve temel bilgileri, teknikleri, yeni gelişmeleri ve kaynakları ilgililerin istifadesine sunmaya gayret edilmiştir. Şimdiye kadar Türkçede yapılmış mahdud çalışmalardan istifade edildiği gibi, büyük ölçüde yabancı dillerdeki kaynaklara başvurulmuştur. Eserin, bu sahada büyük bir boşluğu dolduracağı, arşiv hizmetlerinde çalışan idareciler ve diğer personele büyük yararlar sağlayacağı, arşivcilerin yetişmesi ile ilgili eğitim ve öğretim programlarında kaynak eser olma özelliği taşıyacağı açıklanmaktadır.

Eserin, 1972 yılında başlanan ve bugüne kadar sürdürülen çalışmaların ürünü olduğu, 1972 ve 1977'de Londra'da British Museum (British Library), School of Oriental and African Studies, Public Record Office ve Helsinki'de Valtionarkisto (Fin Milli Arşivi)'da yapılan ilmi tetkik ve araştırmalar ile edinilen bilgiler, kaynak taramaları sonucunda hazırlandığı beyan olunmaktadır. Daha sonra ilgililere teşekkür yer almaktadır.

Kısaltmalar (s. XIII - XIV) ve içindekilerden (XV-XXIV) sonra eserin bölümleri başlamaktadır. «Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri», çeşitli arşivcilik konuları hakkında XIV bölümü ihtiva etmektedir. Bölümler ve kısa hatlarıyla muhtevaları şunlardır :

I — Arşiv ve arşivcilik konusunda ilk bilgiler (s. 3-21): Bu bölümde, arşiv ve arşivcilik hakkında giriş mahiyetinde ilk temel bilgiler ve tanımlar verilmiştir. Arşivin ve arşivistin tarifleri, arşivin görev ve fonksiyonları, arşivcilik biliminin neyi ifade ettiği, arşiv malzemesi ile arşivlik malzeme ve aralarındaki farklar arşiv türleri, arşivin önemi ve değeri gibi. Ayrıca, arşivle yakın ilgili ve bazı bakımlardan benzerliği olan bazı konu ve mesleklerin evrak ve dosya, kütüphane ve dokümantasyon münasebetleri, benzer ve farklı yönleri karşılaştırılmıştır.

II — Arşivin kısa tarihçesi, ülkemizde arşiv çalışmaları, arşivlerimizin önem ve değeri (s. 22-48): Bu bölümde, eski milletlerde, Avrupa ve diğer batı ülkelerinde ve Türklerde arşivin tarihçesi, Osmanlı İmparatorluğunda arşiv çalışmaları, arşivlerimizin değeri ve Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı ve çalışmaları anlatılmaktadır. Cumhuriyet döneminde arşiv çalışmaları ile ülkemizde belli başlı diğer arşivler pek esası özellikleri ile kısaca tanıtılmıştır. Arşivlerimizin önem ve değerinden başka, Kıbrıs Türk Millî Arşivi ve Araştırma Merkezi ve sahip olduğu malzemeler açıklanmıştır.

III — Arşiv terminolojisi (s. 49-69): Çeşitli bilim, teknik ve sanat dallarında olduğu gibi, bir ihtisas mesleği olan arşivcilik alanında da, terim ve deyimlerin tesbiti ve tanımlarının doğru olarak saptanması arşiv biliminin bir konusudur. Bu bölümde, önemli arşiv terim ve deyimleri, değişik bazı başlıklar altında toplanmıştır. Arşiv dokümanlarının muhafaza edilmiş biçimlerine, dokümanların teşekkül tarzına, diplomatik özelliklerine, arşivlerin kuruluşuna, korunmasına ve restorasyonuna, teknik hizmetlere, arşivlerden yararlanma durumlarına, dokümanların çoğaltılmasına göre olmak üzere dir.

Osmanlı arşiv belgeleri ile ilgili terim ve deyimlerden, Osmanlı diplomatığının örnekler verilmiştir.

IV — Temel arşivcilik bilgileri (s. 70-99) : Bu bölümde, arşivcilik mesleği ile ilgili temel bilgiler ve hizmetler ile özellikleri açıklanmıştır. Arşivlere evrak devri, evrağın üç çağı, tasfiye, saklama, ara depolar ve nitelikleri, arşiv tasnif sistemleri ve prensipleri, arşiv belgelerinin kotlanması, arşivlerde araştırma vasıtalarının hazırlanması, arşivlerde belge verme işlemi, arşivlerden yararlanma ve bu konuda ülkemizde uygulama, arşiv kütüphaneleri, dokümantasyon merkezleri ve basılı belgelerin arşivlenmesi gibi konulardır.

V — Arşivlerde mikrofilm kullanılması (s. 100-115): Arşiv malzemelerinin korunması ve kullanımı ile ilgili olarak çok önemli bir teknik vasıta olan mikrofilm ve arşivlerde uygulanışı ile alakalı gerekli bilgiler bu bölümde tanıtılmıştır.

VI — Fotoğraf, film, plâk ve bant arşivleri (s. 116 -126) : Odyovizüel arşivleri de denilen fotoğraf, film, plâk ve bant arşivleri ve bunların muhafazası, sınıflandırılması, özellikle, çeşitli ülkelerdeki tatbikat alanları hakkında bilgiler sunulmuştur.

VII — Arşivlerde kullanılan malzemeler (s. 127-133): Bu bölümde, çeşitli arşiv malzemelerinin muhafazası, bakımı ve sıhhatli bir şekilde depolanmaları için gerekli ve önemli teçhizat ve diğer malzemeler ve nitelikleri üzerinde durulmaktadır. Arşiv rafları, tabletler, kartografik (harita, plân, afiş gibi) dokümantasyon için kullanılan malzemeler, fişlikler, arşiv kutuları, dosyalar, klasörler, arşiv zarfları, yangına karşı korunma aletleri, Wood lambası, röprodüksiyon araçları, temizleme cihazları vs. açıklanmıştır.

VIII — Arşiv binaları, mimarî özellikleri ve Devlet Arşiv Sitesi (s. 134-152): Arşiv hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, arşiv malzemelerinin iyi şartlarda korunması ve bakımı, teknik arşiv hizmetlerinin yerine getirilebilmesi yeterli bina ve tesislerde mümkün olduğundan bu bölümde, arşiv binaları ve mimarî özellikleri, depolar ve özellikleri, binaların plânları ve büroları, mimarî nitelikler bakımından arşiv malzemelerinin korunmasına ait temel bilgiler izah edilmiştir. Yurdumuzda Devlet Arşivi kurulması ve ilgili tesislerin inşası hususunda girişimler ve Devlet Arşiv Sitesinin Ankara'da tesisi çalışmaları açıklanmıştır.

IX — Arşiv belgelerini tahrip eden mikroorganizma ve böceklere karşı korunma metodları (s. 153 -159): Arşiv belgelerini tahrip eden biyolojik, fiziki, kimyevi, mekanik ve diğer unsurlar tek tek açıklanarak, özellikle mikroorganizmalar ve böceklere karşı mücadele ve dezenfeksiyon metodları ve kullanışları tesbit edilmiştir.

X — Arşiv belgelerinin restorasyonu ve kullanılan metodlar (s. 160-179): Bu bölümde, çeşitli sebeplerle tahribe uğramış arşiv malzemelerinin korunmasını sağlamak, yok olmaktan kurtarmak ve onarımını temin etmek için yapılan restorasyon konusu incelenmiştir. Restorasyon çalışmalarında dikkate alınacak temel prensipler, muayene, temizleme, düzleştirme, dezenfeksi-

yon, dezasiğfikasyon, restorasyon metodları, malzemeler, değişik cins belgelerin restorasyonları için çeşitli metodlar anlatılmıştır. Restorasyon konusunun Türk arşivleri bakımından olan önem ve hayatiyetine değinilmiştir.

XI — Mekanografi, bilgi işlem sistem ve teknikleri, mekanografi ve arşiv münasebetleri (s. 180-200): Arşivlere yeni giren modern teknik buluşlardan elektronik cihazlar, bilgisayarlar ve diğer araçlar ile bunların tatbikatı incelenmiştir.

XII — Çeşitli ülkelerde arşivci yetiştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalar ve ülkemizdeki durum (s. 201-227): İlmî nitelikte teknik bir ihtisas mesleği olan arşivcilik için, arşivci yetiştirilmesi hususunda diğer ülkelerdeki uygulamalar, arşivcilik okulları, enstitüleri, kursları, stajları ve programları tanıtılmaktadır. Yurdumuzda arşivci yetiştiren ve arşivcilik konusunda resmî eğitim veren hiç bir yüksek ve orta öğretim kuruluşu olmadığı açıklanarak, arşivci yetiştirilmesindeki önem ve lüzum vurgulanarak, arşivcilik teknik ve metodlarını bilen bir arşivci kadrosu oluşturulması tavsiye edilmektedir.

İlk olarak, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Kütüphanecilik bölümünde 1980 öğretim yılında haftada 3 saatlik nazari ve seçmeli «Arşiv Dersi»nin yer aldığı belirtilmektedir.

XIII — Arşivlerimiz ile ilgili mevzuat ve diğer çalışmalar (s. 228-235): Arşiv konusu ile ilgili bugüne kadar çıkarılmış mevzuat, arşiv meselelerine çözüm getirecek hüviyette değildir. Bu bölümde, yürürlükten kaldırılmış ve yürürlükteki mevzuat iki bölümde incelenmiştir. Devlet Arşiv Yönetmelięi (1975) Faktülte ve yüksek okullarda okuyan öğrencilere Başbakanlıkça verilecek burslar hakkında yönetmelik (1977), Araştırma raporlarına, kalkınma plân ve programlarına göre arşiv konusundaki çalışmalara işaret edilmiştir.

XIV — Arşiv meselelerimiz ve çözüm yolları (s. 236-245): Bu bölümde, Türk arşivciliğinin içinde bulunduğu ve çözmek zorunda olduğu temel meseleler ve görüşler yer almıştır. Mevzuat, personel yetiştirilmesi, bina ve tesisler yapılması, arşiv plânlanmasının yapılması, envanterlerin hazırlanması, ileri teknik imkân, metod ve vasıtalarla yararlanma, arşiv alanında milletlerarası işbirliği vs. gibi haledilmesi gereken konulardır.

«Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri»nde her bölümün sonunda, bölümün konusu ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklardan seçilmiş zengin bibliyografya bulunmaktadır. Bu hal, kullanım ve istifade kolaylığı sağladığı gibi, esere ayrıca bir kıymet getirmiştir.

Görüldüğü üzere, «Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri» arşivciliğin çeşitli ihtisas konularına ait temel bilgileri, metod ve teknikleri, ülkemiz arşivlerini ve arşiv çalışmalarını kapsamına almaktadır. Arşivcilik temel bilgileri, metod ve teknikleri büyük ölçüde yabancı dil kaynaklardan ve Türkçede daha önce yapılmış çalışmalardan derlenmiştir.

Eser, ihtiva ettiği bütün konular bakımından, tüm arşiv personelinin ve idarecilerin daima el altında bulunduracakları ve müracaat edecekleri bir kaynak kitaptır. Arşiv dokümantasyonu ve bilgi kaynağı ile münasebeti

olan biçümle kuruluşların behemehal başvurması gereken bir özelliktir. Arşiv ve arşivcilik üzerine eğitim ve öğretim yapacak veya programında arşivcilik dersi olan kuruluşlarda ders kitabı olma niteliğine sahiptir. Bütün bu ana hususlardan ele alınca Binark'ın yaptığı çalışmanın değeri ve faydası ve vüs'at derecesi ortaya çıkmaktadır. Arşiv konusu ile ilgilenenlere, meslek erbabına, arşivciliğin millî kültürün kaynaklarından biri olduğu gerçeğini bilenlere, herhangi bir dokümantasyona sahip olup, arşivleme ihtiyacı duyan kuruluş ilgililerine bu değerli eseri temin etmelerini veya okumalarını şiddetle tavsiye ederiz.

Hakiki bir ihtiyacı karşılayan «Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri» ni hazırlayan Sayın İsmet Binark meslekdaşımızı, sarfettiği emek, zahmet ve fedakârlıkları müdrik olarak, himmeti sebebiyle derin şükran duygularıyla karşılar ve candan tebrik ederiz. Kendisinden Türk arşivciliğine daha nice değerli eserler kazandırmasını dileriz. Arşivlerimizin öneminin yeterince bilinmediği ve değerlendirilmediği bir zamanda, karşılaşılan bütün güçlüklerle ve imkânsızlıklara rağmen, İsmet Binark gibi bir ideal ve ülkü ile arşivcilik mesleğine hizmet etmeğe çalışanların varlığı ve ortaya koydukları değerli eserlerdir ki, Türk arşivciliğinin geleceğine güvenle bakmamıza, birtakım zorlukların aşılabacağına, yarınların aydınlık olacağına inanmamıza ve bu açıdan teselli bularak, gönüllerimizin biraz ferahlık duymasına vesile olmaktadır. Sözümüzü, eseri hazırlayan Sayın Binark'a, eskilerin ifadesiyle «Sa'yiniz meşkür olsun» diyerek bitirelim.

